

Poglavlje 4

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava – Kratak historijat pristupa Savjeta Evrope³⁰

1. Osnovne informacije

Savjet Evrope najstarija je evropska organizacija. Uspostavljena je 1949. kao odgovor na posljedice Drugog svjetskog rata s primarnim ciljem zaštite i promoviranja ljudskih prava, demokratije i vladavine prava u Evropi. Savjet Evrope aktivan je u mnogim područjima, uključujući kulturu, vaspitanje i obrazovanje. U periodu od 50 godina pokrenuo je niz projekata saradnje u vaspitanju i obrazovanju sa namjerom podsticanja kulture demokratije i ljudskih prava širom Evrope.

Početkom 1990-ih, kao rezultat procesa pristupanja novih demokratija srednje i istočne Evrope, Savjet Evrope prošao je kroz značajnu transformaciju: članstvo u Organizaciji se u periodu od 10 godina više nego udvostručilo. U takvim vremenima promjene bio je neophodan sistematičniji rad na učenju o demokratiji. 1997. predsjednici i premijeri država članica Savjeta Evrope pokrenuli su novi projekat, Obrazovanje za demokratsko građanstvo. Otada je ovaj projekat doživio značajan rast i razvio snažnu dimenziju ljudskih prava i sada se naziva projektom Obrazovanja za demokratsko građanstvo i obrazovanja za ljudska prava (EDC/HRE).

Pokretanjem ovog projekta, vlade evropskih država obznanile su da ljudi moraju da uče kako da postanu demokratski građani, i da im te vještine nijesu urođene. Krajem 20. vijeka evropska društva su se suočila s nizom problema, kao što su politička apatija, migracioni pokreti s posljedicom sve izraženije socijalne raznolikosti, ekološke prijetnje i porast nasilja. Namjera pokretanja obrazovanja za demokratiju i ljudska prava bila je da se doprinese rješavanju takvih pitanja. Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava bavi se promocijom konkretne cjeloživotne participacije u javnom životu, promocijom odgovornosti, solidarnosti, uzajamnog poštovanja i dijaloga. I upravo se u sklopu tog jedinstvenog panevropskog okvira Savjeta Evrope zadnjih 13 godina sastaju najveći stručnjaci u tom području iz cijele Evrope kako bi radili na ovim pitanjima.

2. Rezultati projekta obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Prve godine projekta bile su posvećene definisanju koncepata. Izdano je nekoliko osnovnih publikacija o neophodnim strategijama i vještinama za praktikovanje demokratskog građanstva. Odbor ministara Savjeta Evrope usvojio je 2002. godine Preporuku o vaspitanju i obrazovanju za demokratsko građanstvo (Preporuka Rec(2002.)12). Bio je to prvi politički tekst izdat na ovu temu na evropskom nivou (drugi veliki tekst bio je Povelja Savjeta Evrope o vaspitanju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava³¹). U okviru te preporuke navodi se da vaspitanje i obrazovanje za demokratsko građanstvo treba da bude „u fokusu procesa donošenja politike i reformi vaspitanja i obrazovanja”.³²

Godine 2002. uspostavljena je mreža koordinatora obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, sastavljena od po jednog predstavnika kojeg imenuje svaka država članica, s namjerom olakšavanja razmjene i međusobne saradnje država članica u tom području. Ta je mreža uskoro postala od neprocjenjive važnosti za razvoj i promoviranje obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Određeni projekti implementirani su u regije poput jugoistočne Evrope. Vijeće Evrope proglasilo je 2005. godinu Evropskom godinom građanstva u vaspitanju i obrazovanju pod sloganom "Učimo i živimo demokratiju". To je bio poseban trenutak podizanja svijesti o obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, Gotovo sve zemlje članice učestvovala su u tom procesu na ovaj ili onaj način, a povratne informacije raznih partnera bile su izrazito pozitivne.

³⁰ Olaf Olafsdotir, vd direktor, Direktorat za obrazovanje i jezike Savjeta Evrope.

³¹ Povelja Vijeća Evrope o Vaspitanju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i vaspitanju i obrazovanju za ljudska prava usvojena u okviru Preporuke CM/Rec (2010.) 7 Odbora ministara.

³² Preporuka Rec(2002.)12, Odbora ministara Savjeta Evrope zemljama članicama o vaspitanju i obrazovanju za demokratsko građanstvo.

Međutim, od početka je bilo jasno da visoki prioritet obrazovanja za demokratiju i ljudska prava u vaspitno-obrazovnim politikama zemalja članica nije lagan zadatak, čak ni ako se situacija u pojedinim zemljama bitno razlikuje. Definisanje obrazovanja za demokratiju i ljudska prava kao ključnog cilja vaspitno-obrazovnih sistema podrazumijeva novu filozofiju u smislu metodologije i organizacije rada. Studije sprovedene u okviru projekta, uključujući i *Sveevropsku studiju o politici vaspitanja i obrazovanja za demokratsko građanstvo*³³, ukazivale su na jaku potrebu za praktičnim instrumentima koji bi pomogli prevazići politiku i praksu. Zato su prioriteti projekta od 2006. do 2009. bili pripreme instrumenata i nastavnih sredstava, razmjena dobre prakse i jačanje saradnje unutar država članica i među njima. Postojala su tri glavna područja rada: razvoj politike, obuka vaspitno-obrazovnih stručnjaka i demokratsko upravljanje vaspitno-obrazovnim ustanovama. Savjet Evrope je za sva područja razvio niz praktičnih instrumenata poput ove serije priručnika za nastavnike.

U maju 2010., dugi niz godina u prethodnom tekstu rezimiranog rada kulminirao je usvajanjem Povelje Savjeta Evrope o Vaspitanju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i vaspitanju i obrazovanju za ljudska prava usvojene u okviru Preporuke (CM/Rec (2010.) 7 Odbora ministara svih 47 država članica Savjeta Evrope). U godinama koje slijede, ovaj će dokument predstavljati važnu referentnu tačku za cijelu Evropu, kao i temelj daljeg rada Savjeta Evrope na tom području.

³³ Birzea et al. (2004.), *All-European Study on EDC Policies* (Sveevropska studija o politici vaspitanja i obrazovanja za demokratsko građanstvo), Council of Europe Publishing, Strasbourg

3. Praktični instrumenti

3.1 Paket nastavnih sredstava za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Savjet Evrope razvio je različita nastavna sredstva koja obuhvataju ključne informacije o raznim aspektima povezanim s integracijom obrazovanja za demokratiju i ljudska prava u vaspitno-obrazovne sisteme. Najznačajnija nastavna sredstva, nazvana paket “obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, su sljedeća:

- Nastavno sredstvo 1: Sredstvo politike za ključna pitanja obrazovanja za demokratiju i ljudska prava: strateška podrška za donosiocce odluka;
- Nastavno sredstvo 2: Demokratsko upravljanje školama;
- Nastavno sredstvo 3: Sredstvo za stručno usavršavanje nastavnika za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava,; okvir za razvoj kompetencija;
- Nastavno sredstvo 4: Osiguranje kvaliteta vaspitanja i obrazovanja za demokratsko građanstvo u školama;
- Nastavno sredstvo 5: Škola-zajednica-univerzitet – partnerstva za održivu demokratiju: Vaspitanje i obrazovanje za demokratsko građanstvo u Evropi i SAD-u.

Ove instrumente razvili su stručnjaci država članica Savjeta Evrope na osnovu povratnih informacija i komentara različitih ciljnih grupa, uključujući koordinate obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Uz navedeni Paket obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, na internet stranicama Savjeta Evrope dostupan je i velik broj dodatnog materijala (www.coe.int/edc).

Ovi instrumenti su generički. Drugim riječima, ističe se da se može javiti potreba da se prilagode raznim situacijama, razviju i koriste na način koji najbolje odgovara potrebama pojedine države.

3.2 Šest priručnika na temu obrazovanja za demokratiju i ljudska prava u školskim projektima, nastavnim jedinicama, konceptima, metodima i modelima

U mnogim zemljama, nastavnicima je potrebna pomoć u realizaciji obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Iz tog razloga Savjet Evrope razvija niz priručnika za nastavnike na temu obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.

Priručnik II:
Odrastati u demokratiji
Nastavni planovi za osnovni nivo na temu demokratskog građanstva i ljudskih prava

Priručnik III:
Živjeti u demokratiji
Nastavni planovi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava za niži srednjoškolski nivo

Priručnik V:
Istraživanje dječjih prava
Devet kratkih projekata za osnovni nivo

Priručnik I:
Obrazovanjem do demokratije
Popratni materijali za nastavnike na temu obrazovanja za demokratiju i ljudska prava

Priručnik IV:
Učestvovati u demokratiji
Nastavni planovi za viši srednjoškolski nivo na temu demokratskog građanstva i ljudskih prava

Priručnik VI:
Podučavati demokratiju
Zbirka modela za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Priručnici su objavljeni u saradnji sa Univerzitetom za pedagoške nauke u Zirihu, u okviru Međunarodnih projekata o vaspitanju i obrazovanju. Švajcarska agencija za razvoj i saradnju sufinansirala je priručnike zajedno s Savjetom Evrope. Ova knjiga, Priručnik I, *Obrazovanjem do demokratije - popratni materijali za nastavnike*, prvi je u seriji od šest priručnika. Na prethodnoj stranici može se vidjeti pregled svih šest priručnika i njihovih različitih ciljnih grupa.

Priručnici uključuju nastavne planove za sve nivoe vaspitanja i obrazovanja, namijenjene promovisanju aktivnog građanstva zasnovanog na procesima kooperativnog i iskustvenog učenja u demokratski uređenim školskim zajednicama.

Jedinstvenost ovih priručnika je u tome što su rezultat istinski evropskog projekta. Ideja i prva verzija razvijeni su u Bosni i Hercegovini, gdje su mnogi nastavnici i vaspitno-obrazovni radnici učestvovali u razvoju priručnika. Autori i urednici konačne verzije priručnika potiču iz raznih evropskih zemalja pa čak i šire, a same su priručnike testirali i preradili mnogi ljudi raznih porijekla i različitih senzibiliteta. Nadamo se da će dobro služiti nastavnicima i učenicima širom Evrope.